

ЦИЈЕНА:

За Црну Гору на годину 8 круна, на по годину 4 круне.
За Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину на годину 12 кр. на по годину 6 круна.

За све остале земље годинине 20 франка у злату, на по годину 10 франка у злату.

Претплата се прима само у годишњим и полугодишњим роковима.

Поједини број 20 пара.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ

Власник: Државна Штампарија

Изази суботом

Одговорни уредник: Филип Јерговић.

Претплата се прима поштом или лично, а не посредно. Претплата се прима само у годишњим и полугодишњим роковима. Претплата се прима само у годишњим и полугодишњим роковима.

Дошле су шаљу Уредништву. Рукотисе се не враћају.

За огласе плаћа се: за сваку ријеч или за број од пет цифара по 4 пара за први пут, а за сваки даљи пут по 2 пара.

Дворске и дипломатске вијести

— Њ. Кр. В. Господар пошао је с Ријеке на Тополицу код Њихових Краљевских Височанства Књаза Нашљедника и Књагиње Милице.

— Њ. Свј. Књаз Стеван у путу за Кан близу Нице мало је био прозебао, али се сад боље осјећа и температура је почела да пада.

— Г. Пилгрим-Балтаци, министар немачки при Двору Њ. Кр. В. Књаза Господара, одликован је од Њ. В. Цара Вилхелма, орденом Пруске Круне.

— Г. д-р Н. Колушев, отправник послова овдашњег бугарског дипломатског агенства, отпутовао је у Дубровник.

— Г. Штајн, секретар царско-руског посланства, пошао је у Дубровник.

— Госп. Г. Фонтана, одг. грчки дипломатски агент, повратио се са свог одсуства из Боке.

ЗАПИСНИК XVI РЕДОВНЕ СЈЕДНИЦЕ ЦРНОГОРСKE НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

држане 19. децембра 1907. год.

Предсједлао предсједник

Лабуд Гојнић

Секретар

Крсто Поповић

Почетак у 9 сати прије подне.

Од стране књ. владе присутни г. г. министри: Др. Томановић, Војводић, Вуковић и Пламенац.

Предсједник отвара XVI редовну сједницу.

Секретар Татар чита у изводу молбе и жалбе, а на име: Марка З. Дритановића, секретара Општине у Бару; Милоша М. Базовића, из Липова; Ђурђа Мрваљевића из Никшића; сердара Милоша Томовића, командира, из Лијеве Ријеке; Шпира Говедарице, из Пиве; и Миливоја М. Николића, из Доње Мораче.

За тим чита приједлог попа Крста Поповића за изграду моста на ријеци Тресавици.

Даље чита питање Сава П. Вулетича на г. министра унутрашњих дјела односно сточне заразне болести: „антракса“ у Зети.

Мирко Мијушковић скреће пажњу Предсједништва на то, да неки посланици неуредно посјеђавају скупштинске сједнице.

Нико Татар пита, да ли ће Скупштина имати одмора о Божићу, и ако ће, кад ће овај наступити.

Предсједник вели, да ће се Предсједништво споразумјети с књажевском владом о томе, па да ће се по том то питање у Скупштини ријешити.

Саво Вулетич противан је овоме одмору с тога, што је Буџет већ на дневном реду, а ова година на измаку, те треба радити како би био Буџет што прије готов. Вели да су многим посланицима куће далеко, па се таким одмором не би могли користити.

Прелази се на дневни ред.

Предсједник оглашава, да је на дневном реду претрес по молби Милоша Р. Марковића, и позива извјештоца одбора за молбе и жалбе, да приступи читању.

Извјештац Шћено Мартиновић чита одборски извјештај по Марковићевој молби, као и односно ријешење г. Министра Правде.

У дебати по овом предмету узели су ријеч г. г. Мило Дожић, Шћено Мартиновић, министар правде Др. Томановић, Јанко Спасојевић, Саво Вулетич, Мирко Мијушковић и сви се слажу са одборским приједлогом, осим у томе, да Марковић накнадно улаже у пензионски фонд, чему се противе последња три говорника с тога, што у опште чиновници у оно вријеме слабо су или никако нијесу улагали у пензионски фонд; а што се пак тиче његова службовања на страни, До-

жић и Вулетич мисле, да би му их требало уважити ако их икад докаже, — послије чега Скупштина усваја одборски приједлог.

Предсједник позива извјештоца одбора за проучавање посланичких предлога, да приступи читању извјештаја.

Извјештац М. Требјешанин чита одборски извјештај о приједлогу попа Марка Требјешанина за отварање телеграфске станице на Буану, по којему одбор предлаже, да се препоручи књ. влади, да за ову годину успостави педјелну пошту између Буана и Шавника, као и да што прије отвори предложену установу на Буану.

Марко Требјешанин говори у прилог својег приједлога, истичући потребу истог, па препоручује одборски извјештај, који Скупштина прима.

Извјештац чита извјештај о приједлогу Риста Бошковића, односно уређења пограничне страже на страни капетаније полске, по којему одбор предлаже, да се упозори књ. влада, да притече у помоћ Пољанима и да ове изједначи са другим пограничним мјестима у олакшици стражарења.

Ристо Бошковић пропраћа свој приједлог истичући потребу истог, а задовољан је са одборским извјештајем, који Скупштина прима.

Извјештац чита извјештај о приједлогу Крста Томовића за отварање телеграфске станице у Лијевој Ријеци, по којему одбор предлаже, да се препоручи књ. влади, да што прије отвори предложену станицу.

Мило Дожић истиче потребу отварања ове станице, наводећи користи које ће се отуда имати, па препоручује одборски извјештај који Скупштина прима.

Извјештац чита извјештај односно приједлога попа Ђорђија Милановића за отварање телеграфске станице на Боботову гробљу, по којему је одбор предложио, да се препоручи књ. влади, да према могућности приступи отварању ове станице, — што Скупштина усваја.

Извјештац Ш. Мартиновић чита извјештај верификационог одбора о накнадном избору цетинског посланика г. Илије Јовићевића свештеника, по којему одбор предлаже, да се мандат као правилан оснажи, што Скупштина усваја.

Мирко Мијушковић примјеђава, да се мјесто „поновни“ има казати „накнадни“ избор, која је исправка примљена.

Предсједник даје 10 минута одмора.

Послије одмора.

Прије продужења дневног реда посланик Јовићевић положије је прописану заклетву уз свештенодјелство свештеника Капићича.

Предсједник оглашава, да је на дневном реду одговор г. министра просвјете и црквених послова на питање г. М. Николића, односно повећања радног времена у народним школама.

Министар Пламенац одговарајући на горње питање вели, да је закон о народним школама направљен и да у главном одговара потребама и приликама нашег народа; даље вели да би се могли утврдити недостатци једног закона па какав овај био, треба га у примјени испитати.

Напомиње, да овај закон од скоро живи, те се није имало кад испитати на основу практичног рада да ли ће тај закон одговарати намијењеној цијељи. Напомиње, да је и он почео опајати неке недостатке тога закона, а да би и ове на основу практичног рада могао утврдити, треба још времена, па изјављује, да ће, кад буде те недостатке боље испитао и утврдио, изнијети пред Скупштину овај закон са измјенама и допунама.

Милисав Николић примјерима показује како су наше школе у опште удаљене, те ђацима особито зими није могуће посјеђавати школу према досадањем распореду часова. Указује на то како је учитељ добро награђен а задовољава се одговором г. министра.

Предсједник објављује, да је на дневном реду одговор г. министра унутрашњих дјела на питање Сава Вулетича, Јова Поповића и попа Крста Поповића, односно слабе процјене дувана од стране Управе Монопола у Подгорици.

Мин. ун. дјела В. Лакић Војводић одговарајући на горње питање предпостављених посланика вели, да је до данас имао два жалбена случаја од стране гајитеља дувана противу управе монопола овога, на основу чега је изаслао г. М. Ђукановића, као комесара књ. владе за послове монопола дувана, да утврди жалбене наводе. Напомиње, да је министарство у смислу чл. 27. о Монополу одређивало своје повјеренике за процјену дувана од Управе Монопола овога.

Даље вели, да је у прошлој години министарство одредило да општинари вароши Подгорице с околним општинама изаберу таквог човјека за процјену и изабран је официјо Алекса Ненеџић, који се сматрао као министарски повјереник а за којег г. Ђукановић у свом извјештају наводи, да се ове године слабије заузима а боље стара, да задовољи Управу Монопола према тврђењу гајитеља, али да га је упозорио на савјесније вршење дужности. Постараће се вели, да се досадашњи повјереник за процјену дувана замијени по могућности специјалистом у том послу.

У осталом напомиње, да не може више штитити интересе гајитеља дувана, него му то дозвољавају одредбе постојећих закона у односима уговор.

Саво Вулетич као потписник питања узима ријеч, те у дугом говору и са живим примјерима црта како је монопол дувана код нас једна установа, коју у будуће не смијемо остављати у досадашњем односу и према нашој врховној управи и према народу.

Вели, да смо знали још прије по смо добили штампан уговор и закон о монополу, по увођењу истог у живот и по једном декларирању г. Лазара Мијушковића у Скупштини прошле сесије, гдје је доказао, да он није монопол усво, да је то увођење извршено не баш под повољним условима за нас, а да се све то потврдило, кад смо у руке добили уговор о Монополу. — Говорник вели, да неће да расправља о том, да ли је уопште требало код нас увести Монопол Дувана и да ли је та антриприза наметнуто уведена, а кад би то чинио нада се да би доказао е није превелику погрешку у том учинио кабинет г. Војводе Божа Петровића, јер има пуно околности, које га правдају — а ми као народни посланици — вели — треба о јавним пословима да зборимо не тјесногрудом, но са руком на срцу.

Можда је, вели, многострана потреба била, да се Монопол Дувана установи, а свакако мора бити многих узрока, што уговор о њему није могао бити по нас бољи но је.

Ово је — рече — прва слична антриприза, први улаз страног капитала код нас, који је имао бити претеча другим који су дошли и треба да дођу у нашу сиромашну отаџбину, а све то треба имати на уму кад се говори о установи Монопола.

Дакле, што се тиче установе и закона уговора о њој — говорник преко свега тога прелази, сматрајући то као свршен чин; али вели, да морамо бдити, да се тај закон и уговор испуњавају, да се мора све од наше стране чинити да та установа буде на корист наше државе и народа и тврди да се на томе није досад ништа радило, него се допустило, да Монопол дувана код нас тачно представља државу у држави.

Један му је од важних доказа за то и та околност, што у нашем пројекту Буџета нема детаљно изложених прихода и расхода Монопола, о чему ће — вели — говорити при претресу Буџета. — Тврди, да управа Монопола стално штети нашу државу, зашта наводи примјера: како чиновници Монопола праве честе безплатне екскурзије по дуваништима само да поред масних плата имају још масније дневнице; како се за незнатну болест којег монополског чиновника та господа не задовољавају с једним лекарем који је у Подгорици, већ зову лекаре са Цетиња, који се скупе плаћају, а да све то пада на општи кредит Монопола. Тврди да управа Монопола за државу више од пола милиона килограма непрерађеног дувана у своје магацине не хотећи га извести на страну, јер чека бољу цијену, а на за дуван уло-

жени новац узима од нас 5% интереса. Но још већма говорника боли то, што управа Монопола штети непосредно наш народ узимајући му дуван скоро без паре, наводећи како особито у томе страдају гајитељи из зетске равнице, гдје их је и понајвише од све Црне Горе.

Вели, да је прошле скупштинске сесије интерпелисао тадашњег министра Ивановића, тражећи да процјену чини изабрана комисија, у којој ће бити гајитеља, које ће сами гајитељи плаћати, а не Монопол, јер ти које Монопол плаћа, продају му се, што и сад г. министар каже за неког Алексу Ненеџића, за којег г. комесар Ђукановић тврди да је несавјестан у процјени, па вели, да му је препоручено, да у будуће буде савјеснији мјесто да се одатле одури.

Тврди, да је постављање Ненеџићевог противно чл. 27. закона о Монополу, јер он предвиђа процјениваче од нас.

Чита речени члан закона и чл. 6. уговора о Монополу тврдећи, да у смислу пошљедњег монополског друштво ништа не чини, да се помогне култивисање дувана него га одлаже, и да ће се доћи до тога, да нико у Црној Гори не седи дуван, јер је дошло да је скупљи килограм купуса по килограм дувана.

Износи како би по врстама имао плаћен бити дуван и како се плаћа, и вели, да се народу просто отима дуван скоро бесплатно и да је он сироче чија суза у томе нема родитеља.

Вели, да су у његовом крају Муслимани највјештији у гађењу и уређивању дувана, па да је ипак његовом бирачу Адуновићу муслиману из Махале ту скоро плаћен дуван по 2 гроша килограм. Наводи комичан случај како се један чиновник монопола, који је веома плашљив од паса, упутио у англију Шаба Маркуша у Бериславцима од пса који се отргао био с ланца, па за то не хтио платити доцније ништа за Шабов дуван, биједећи га, да је свој дуван покراо а мали дио донио у Монопол и ако је са 1/4 рала земље донио био преко 60 килограма дувана. Говорник истиче, да друштво које држи Монопол, избјегава да према нама уопште врше дужности, које им припадају, и у Монополу се сматрају као да су у некој другој држави а не у Црној Гори.

Наводи примјер, како је нарочито управа Монопола учинила — додуше у осуету свог управитеља — да он — Вулетич — „Српском Новинарском Удружењу“, кад је ово јесенас водио по Црној Гори, не прикаже Монопол онако како се овај могао приказати, бојећи се валда, да се ми Србијанцима преко Монопола не прикажемо као културни, држећи зар, да је Монопол чисто њихова — управина култура а не наша црногорска.

Говорник се задовољава обећањем г. министра, да ће се свему овоме стати на пут и тражи да се на том енергично ради. Што се тиче процјене дувана, он би се задовољио једино тако кад би процјенитеље и народ бирао т. ј. свака општина у којој се дуван гаји по једног и тражи од г. министра, да се то без одлагања учини.

Поп Крсто Поповић изјашњава се да ове године, више него икад управа Монопола неправилно и штетно поступа према гајитељима дувана.

Наводи, да се због тога гајитељи не жале на слабе процјене, што сматрају Монопол у нас „државу у држави“ и за то наводи примјер Неши Стијовића из Подгорице, који се од толико година жали на управу Монопола због слабе процјене, па једнако ни до данас не може доћи ни до рјешења.

Истиче како се поступило ове године према неким Љешкопољцима, чија имена спомиње, при продаји дувана; како је Ненеџић изабрат за повјереника и како врши дужност.

Чуди се, како је могао г. Ђукановић само препоручити Ненеџићу, да буде савјеснији у процјени дувана, а већ кад за истог каже, да је несавјестан.

Указује, да је Љешкопоље а тако и Зета изабрало неколико лица за процјену дувана, и како су та лица положила заклетву, али нијесу у посао увођена. Наводи како је рад око дувана, ове године више него дупло коштао скупље од прошлих година, а напротив да

се много слабије плаћа, зар с тога, што се услед контрабанде ишло, да се гајити дувана казне без разлике ко је прав или крив — што се, вели, као тобоже у шали љетос од неких чиновника монопола чујало. Мисли, да док би се нашао какав специјалиста за процјену дувана, најбоље би било да се изабере комисија од гајитеља дувана и то свака капетанија најмање по једног човјека да изабере, па да та комисија заједно с директором монопола, а не са чиновницима, врши процјену дувана. Иначе је задовољан са одговором г. министра, само тражи, да се жалбе овогодишњих гајитеља а такође и Стијовића и других од прошлих година одмах ријеше и новац издаде.

Сједница је закључена у 12 сати, а друга је заказана за 20. ов. мј. у 8 сати прије подне са дневним редом:

I) Извјештај финансијског одбора о Буџету, и II) Одговор г. г. министра на питања и интерпелације посланика.

Секретар Предсједник
Крсто Поповић Лабуд Гојнић

ЗАПИСНИК XVII. РЕДОВНЕ СЈЕДНИЦЕ ЦРНОГОРСKE НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ држине 20. децембра 1907. год.

Предсједнао предсједник
Лабуд Гојнић
секретар
Милутин Татар

Почетак у 8½ сати прије подне.

Од стране књ. владе присутни г. г. министри: д-р Томановић, Војводић, Пламенац и Вукотић.

Предсједник отвара XVII редовну сједницу.

Секретар Татар чита записник XV редовне сједнице, који је без примједбе примљен.

Секретар Поповић чита у изводу молбу Милице, удове Лабуда Ђурашковића из Цеклина, и жалбу Перише Р. Поповића с друштвом, из Ђеклића.

Затим чита два посланичка приједлога, а наиме:

Муја Влаховића по молби командира Бећа Влаховића с друштвом, из Рована, односно пута за издизање у Шишко; и Живка Драговића, Душана Петровића и Божа Вујошевића за изразу пута у Кучима и школе у Загрипчу.

М. Влаховић примјећује, да се у горњој преставци, коју је он за свој приједлог узео, каже, да је пут удаљен 2 сата, што не стоји, већ је удаљен и 8 сати.

Предсједник саопштава, да санитарско одјељење министарства унутрашњих дјела моли, да се д-р Радуловићу даде педнаестодневни одсуство, што Скупштина и одобрава.

Секретар Поповић чита изјаву г. заступника министра спољних послова за одговор на питању Сава П. Вулетића, упућену на овога односно Црних Земаља у Зети.

Предсједник оглашава, да се прелази на дневни ред, и вели, да је на дневном реду извјештај финансијског одбора о пројекту буџета за 1908. год., па позива извјештоце да приступе читању истог.

Извјештац Саво П. Вулетић чита општи дио одборског извјештаја, а затим други извјештац Ристо А. Бошковић наставља и чита специјални дио истог.

Предсједник даје 10 минута одмора. После одмора.

Предсједник наставља прекинуту сједницу и вели, да је свршено читање одборског извјештаја, па да се има приступити начелном претресу пројекта буџета.

Министар финансија Д. Вукотић говорећи у начелу о пројекту буџета на првом мјесту осврће се на наше финансијско стање у прошлости и ово дијели у три доба: старо, средње и ново доба, од којих се старо и средње као и половина новог доба састоји, што се финансије тиче, једино у дацијама на земљу, стоку и др., а разлику између старог и прве половине средњег доба налази у томе, што су се у првом добу дације наплаћивале без икаквог записивања, а у другом у почетку увођења државне администрације мало се водило рачуна о записивању али свакако то доба је имало пуно части и поштења.

За финансијско стање у другој половини средњег доба, вели, да је било врло рђаво и да су се тада створили рђави примјери, који су дали повода да се више води рачуна о државном газдовању, после чега је успјелија привремена контролна комисија, од кад и датира ново, садашње доба. Тада се, вели, изјесним законима побољшало наше финансијско стање, а нарочито обраћена је пажња царинским приходима, који с године у годину рапидно расту, а то се може видјети из буџетског приједлога за 1908. годину.

Даље напомиње, да је у прошлости бивало рђавих и гладних година, па да

је требало тражити набавака, затим радило се и трошило у земљи на путовима, мостовима, варошима, варошицама и др., и врлетна и скоро неприступачна Црна Гора приближила се скоро осталом свијету, што је све изазвало наше зајмове.

За нашу садашњу финансијску моћ, рекао је, да није Бог зна колика, скромна је, али напомиње, да и скромна финансијска моћ ако се правилно разреди, бива јака. Затим вели, да се постарао да наше финансијско стање прикаже онаквим какво је у самој ствари. Указује на буџет за 1906. г., као на прорачун, који је царинске приходе означио са 660,000, а међутим ови су изнијели много више — 808,000 круна, према чему се — рече — и он у одређивању прихода држао само 1907. г., рачунајући по мјесечним приходима. С расходима се поступало према потребама, а остављало се оно без чега се за сада може проћи, само да се одржи буџетска равнотежа и да нема ништа у пројекту буџета што би се могло избацити — изоставити, па вели, да је извјештај финансијског одбора недошљедан, тенденциозан и незаконит. Недошљедан у томе, што се није ни сам придржавао закона при одређивању прихода, а међутим пребације у свом извјештају и каже, да су приходи фиктивни и ван законских граница успостављени; тенденциозан пак у ставу који гласи: „Узми од народа и раздај чиновништву“; а незаконитост се састоји у томе, што је учинио уштеду од 7,500 круна на пензијама чиновништва грађанског и војничког реда, па вели, да није могуће законским путем регулисати пензије на начин како је то одбор у своме извјештају предвидио, док се одреди комисија, која би испитала колико је ко служио и то поднијела на законодавно ријешење. Све дотле незаконито би било икоме једну пару скратити, а најмање би то могло учинити Народно Представништво, које је у првом реду позвано да законе заштити.

Даље указује на важност чиновничког питања и да уштеде на пензије чиновништва нијесу оправдане, што у осталом није ни могуће, и завршује свој говор да се не слаже са извјештајем финансијског одбора.

Ж. Драговић у подужем говори износи разјашњења о буџету и буџетском праву, као и то како се оно јавило и како то право има и нема Народна Скупштина. Сравније наше државне приходе и расходе и износи цифру дажбина, које падају у Црној Гори на сваку душу и на сваку породицу.

Даље побројава мане владиног „предлога буџета“ као и мане „извјештаја финансијског одбора“, чини неке наводе о томе предлогу, потврђујући своје наводе фактима. Износи начин финансирања код других народа и напада извјештај финансијског одбора, налазећи да је он много грђи од владиног „предлога“. Нарочито напада тај извјештај због тога, што се у њему износи укидање појединијих буџетских позиција и чини се бајаги нека уштеда укидајући личне расходе на чиновништву, што никад не пролази без врло рђавих пошљедица за унутрашњи ред у земљи. Налази да изрека „узми од народа, подај чиновништву“ нема мјеста у Црној Гори, па каже да познаје трговца и занатлија и других радника, који благосиљају час, кад су се одали раду, који раде, али да не познаје у Црној Гори чиновника, који је поштом државу служио, а који благосиља онај тренутак, кад је чиновник постао.

Предлаже најпослије, да се у начелу усвоји владин „предлог буџета“ за 1908. годину, а да се влади стави у дужност, да састави једну комисију од искусних и знавених људи, која ће течајем 1908. године, до новог редовног скупштинског сазива радити на закону о унутрашњем уређењу земље у свима могућим правцима, којим би се законом предвидио и број чиновника у сваком државном надлештву, те би се та мјеста по потреби попуњавала, а не би се мјеста према личностима створила као до сад.

Сједница је закључена у 12 сати, а друга је заказана за три сата после подна са продужењем истог дневног реда.

Секретар, Предсједник,
Мил. Татар. Лабуд Гојнић.

Догађаји у Мароку

Недавно је из Марока стигла вијест, да је досадашњи султан Абдул Азис свргнут с пријестолоа, а његов брат Мулеј Хафид да је проглашен за султана и да је овај навијестио свети рат. Европски познаваоци тамошњих прилика одмах су прорекли, да је овим проглашењем настала нова фаза у Мароку и да је Мулеј Хафид човјек будућности. Не смије се заборавити, да султан марокански није само свје-

товна врховна глава, него да је он у исто вријеме и духовни вјерски поглавар, и пошто је Мулеј Хафид проглашен за султана баиш у главној џамији у Фесу с помоћу најмоћнијих вјерских старјешина, тиме је његово проглашење на неки начин задобило уставност. Абдул Азис сада је само владалац, у колико га може заштитавати Француска. Али и у самом Рабату није више сигуран, јер у Рабату влада велико огорчење против Француза, те тако султану Абдул Азису напошљетку неће ништа друго преостати, но да се склони на који француски ратни брод и остави Мароко.

И Абдул Азис и његов супарник Мулеј Хафид имају сад своје изасланике у Паризу. Абдул Азисов делегат Хаци Мохамед преговара о зајму од 100 милијона франака, али су преговори прекинати ушљед прокламовања Мулеј Хафида за султана. Мисије оба султана покушавају задобити јавно мишљење за своје суверене. Они примају посјете новинара. Абдул Азисов изасланик увјерава, да је султан веома потресен прокламовањем његова брата, да је положај озбиљан, али ипак није без наде. Прокламавање Мулеј Хафидово остаће без дјјства све дотле, док не уђе у Фес, а то је немогуће. Изасланик показује депеше, по којима је Фес миран. Улеме су биле приморане да се потпишу у корист прокламовања Мулеј Хафида. Док не буде озбиљног упада у Фес, дотле положај Абдул Азисов није без наде.

Мулеј Хафидов је изасланик Мохамед бен Абџејлах, а с њиме је у пратњи и бивши француски поморски официр Вафије Поле. Ово је изасланство у Паризу изјавило, да је Мулеј Хафид прогласио свети рат једино против свога брата и магзена, јер су се његов брат и његов савјетник понашали у Мароку као прави невјерници. Новчана су средства новог султана огромна. Он је члановима своје мисије дао за њихове приватне потребе 1000 златних дублона (преко 80.000 франака). Нови је султан у Маракешу нашао огромно благо злата. Племена му радо плаћају порез. Нови султан има 5000—6000 пјешака, 10.000 људи из разних племена и око 8000 редовних војника пред Могадором, Казабланком и Мазаганом. Не треба му дакле ни новаца ни војске више. Нови султан је ријешен, да поштује све до сада закључене државне уговоре и акте Алгесираса. Осим тога признаје и све досадашње дугове.

Мулеј Хафид управио је ноту силама потписницама уговора у Алгесирасу, у којој им саопштава да је проглашен за султана, па моли да га силе признаду. Француска, Енглеска и Шпанија неће за сада на ноту одговорити, а француски министар иностраних дјела Пишон, који се сад вратио из Мадрида, рекао је, да прокламовање Мулеј Хафида за мароканског султана, не може ни на који начин измијенити држање Француске, која је у Мароку највише заинтересована. Француска је потписала алгесираски уговор, који зајемчава суверенитет мароканског султана и интегритет мароканске државе. Ма ко био султан, који влада Мароком, алгесираски уговор задржава своју потпуну важност. Француска је на себе примила дужности и одговорности, на које не може утицати никаква унутрашња промјена шерифског двора. Њој није до освајања, она хоће само да обезбиједи своје границе и своје сународнике у Мароку и да се брине о томе, да се не ремети мир дуж алгирске обале.

Овакво држање француске владе одговара потпуно и расположењу народном, коме су већ додијали

опасни освајачки походи. А неутрално држање и најбоље је у садашњим приликама, јер сувишним заузимањем за једну или другу страну поновило би се за Француску у много јачој мјери оно стање, које је прошлога љета изазвало шиљање војне експедиције у Казабланку.

ПРАВО АЗИЛА

Биоградско „Видело“ доноси под овим насловом чланак, који због своје научне вриједности износимо и нашим читаоцима. Чланак гласи:

Ових дана прочитали смо, да је црногорска Народна Скупштина изјавила жељу, да Србија изда Црној Гори кривце, који су оптужени за намјеравани атентат, који се имао извршити над црногорском Књажевом породицом. На то су многи наши листови изјаснили се против издавања, те изгледа, да ће се против екстрадиције изјаснити и влада Краљевине Србије, бајаги Црногорци у Биограду као политички кривци уживају право азила.

Од како је Белгија још 1833. ставила у свој закон о екстрадицији правило: Il sera expressément stipulé que l'étranger ne pourra être poursuivi ou puni pour aucun délit politique ni pour aucun fait connexe à un semblable délit; тај је принцип уведен после и у све међународне уговоре, па и тамо, код оних држава, које нијесу с другима склопиле уговор о екстрадицији, политички се кривци не издају.

Али и принцип неиздавања политичких криваца у току времена претрпио је извјесна ограничења. Прије свега стипулиран је један изузетак од тога изузетка — и у томе је опет Белгија ишла напријед — утврђујући да се атентат на живот државног војовара не сматра као политички деликт. Под утиском читавог низа анархистичких атентата покушало се даље, да се нађе формула да се извјесни тежи напади на живот и својину издвоје од политичких деликата, ма да у томе није постигнут потпун споразум. За то се прије свега осјећала потреба да се утврди једна општа дефиниција, која ће вожити за појам „политичке кривце“. На питање се то може лако одговорити, у колико се оно односи на чисто или апсолутно политичке кривце, т. ј. о директним нападима на основце и опстанак државе. Много је теже ограничити тако зване релативне политичке деликте, faits connexes à un délit politique, како се они у многим уговорима обиљежавају, јер се у пракси они најчешће јављају. Убиство владара није једина кривица, која носи знаке и политичког и обичног злочина, при чему се допушта екстрадиција. Има и других тако спојних кривица, које су заимале правне теоретичаре и научнике и који су први покушали да поставе границе томе.

Institut de droit international, који је основан 1873. год., чији су чланови најчувенији интернационалисте, још године 1880. на конгресу у Оксфорду донио је по том питању ову резолуцију: Дјела које носе све знаке злочина на себи (убиство, паљевина, крађа), не треба само због политичке намјере учиниоце да буду искључена од екстрадиције. На женевском конгресу 1892. подвргнута је оксфордска резолуција ревизији и послје дуге дискусије формулисана је она овако: „За просте политичке злочине и преступе не допушта се екстрадиција, као и за т. зв. релативне политичке кривце; али кад су оне у вези са тешким злочином с гледишта морала, или кад су у питању дјела: убиство с предумишљајем, мучко убиство, тровање, намјерна тешка тјелесна повреда, напад на својину: паљевином, експлозијом, поплавом, као и разбојништва, — екстрадиција се допушта.“

На истом гледишту на коме је Институт, стоји и цјелокупна међународно-правна књижевност, а један француски државник Жил Фавр, некадашњи министар спољних послова у једној циркуларној депеши од 27. маја 1871. односно комунарда стајао је такође на истом гледишту, да се и политички кривци издају само, ако су вршили убиства и пљачку.

Докле се с једне стране тако покушало да обични злочини и ако су политичког карактера не уживају заштите, у Швајцарској се другим путем дошло до истог резултата и рјешење тога питања покушало се да означи као *quæstio facti*, да ли је нека повина радња политички деликт или није. Швајцарски закон о издавању криваца од 22. јануара 1892. године садржи одредбу, да ће се кривци и због политичких преступа издавати, ако само радња за коју се тражи екстрадиција коју је он извршио, има карактер обичног злочина или преступа, о чему рјешава савезни суд.

Теорија и пракса показују нам дакле, да принцип неиздавања за чисто поли-

тичке кривце и даље остаје у важно-сти, али да се та бенефиција или толе-ранција откажује и за оне, који учине обичне злочине, ма да су их чинили из политичке намјере. Терористе и анархи-сте према томе нијесу политички крив-ци и имају се издати. Тероризам не за-служује никаквих обзира у међународ-ном саобраћају. Здрав осјећај народни хоће у политичком кривцу да види ју-нака, који с довољним средствима, (у смислу данашњег ратног права), тежи идеалном циљу, али не паликућу и муч-ког убицу с бомбама.

„Недостойни су заштите“, рекао је Жил Фавр у своје вријеме за оне, који су палили и мучки убијали. И ми мисли-мо, да се Србија у овом случају, гдје се с бомбама хтјела да уништи читава једна породица, не треба да позива на право азила и да заштићује терористе пригорске, него на против, треба да их изда.

КЊИЖЕВОСТ, УМЈЕТНОСТ, ПРОСВЈЕТА

Народни добротвор. Српскоме народ-ном наплетку у јужној Угарској, а наро-чито у Бачкој много смета његова нов-чана аристократија, јер она махом нема ни смисла ни топлине за народне ствари. На књигу и на томе слично неће да тро-ши и неће да се заузме за народни рад. То је велика рана на тијелу народном. Лијепи изузетак од тога чини један од највреднијих Срба у ономе крају, а то је стари *Лазар Дунђерски* у Новом Саду. Он је ранијим својим прилогом од 100.000 круна омогућио, да се у Пешти оснује „Српско православно дјевојачко васпи-талиште“, а сада је опет дао нових 150.000 круна „Српској православној про-свјетној задрузи Мајке Ангелине“ у Пешти, те ће ова да гради дом за ре-чено дјевојачко васпиталиште. Овим ли-јепим прилогом заслужио је г. Дунђерски поштовање свега Српства и сачувао је себи велику успону у тамошњем на-роду као прави српски народни до-бротвор.

Примож Трубар. Ове године Сло-венци ће прославити 400-годишњицу од рођења Приможа Трубара. О њему би се имало много говорити и писати. Он је први отворио очи братскоме словенско-ме народу, пола столећа будио је сви-јест народну као учитељ његов, он је саставио први словенски буквар, он је изradio словенски правопис, први је био који је штампао словенске књиге, за ње-гово се је вријеме установила прва штам-парија у Љубљани. Он је био први који је међу Словенцима ширио идеју словен-ску. За његово се вријеме појавила уза-јамност међу јужним Словенцима, и тиме је дао доказа да се је осјећао Словен-цем и Словеном. И ове своје вели-кану намјерни су Словенци подићи спо-меник, те су у то име издали проглас на словенски народ. Одбор за прославу и подизање споменика састављен је из ових највиђенијих представника словен-ског народа: председник, д-р Фран Збаш-ник, председник друштва слов. књижев-ника и новинара; почасна председница, Фрања д-р Тавчарјева, председница сло-венског женског друштва; Иван Хрибар, градоначалник Љубљане и народни по-сланик; први потпредседник д-р Фран Илешич, председник „Словенске Матице“; други потпредседник проф. Рајко Перу-шек, председник списатељскога потпор-нога друштва; благајник, М. Луканц пл. Савенбург, пуковник у пенсији.

Уређење учитељских плата у Босни. Рјешенем заједничког министарства фи-нансија у Бечу признати су сад и учитељи у Босни и Херцеговини за јавне чиновнике, те се као такви упоређују са земаљским чиновницима XII (намјесни), XI (прави учитељи) и X (управитељи) чина. По службеном се карактеру дијеле на управ-итеље, старјешине, учитеље и намјесне учитеље (мјесто дојакошњих помоћних). Основна им је плата: За управитеље 1400 за учитеље 1200, за намјесне учитеље 900 круна. Уз то им припада стан, који за управ-итеље и учитеље има да се састоји од најмање двије за једну породицу до-вољне собе уз кухињу, спремницу и по-требне приврене зграде, а за намјесне учитеље од једне собе и кухиње. У по-гледу станарине за оне учитеље, који не-мају стана у нарави, подијељена су школ-ска мјеста на четири категорије: у I ка-тегорији износи станарина 600, у II 500, у III 400, у IV 300 круна. Станарина намјесних учитеља установљена је са 50% од станарине правих учитеља у истом мјесту.

Сваком наставнику припада право на огријев или на дрварину. Сви прави учи-тељи и управитељи имају право на че-тири петогодишње повишине по 200 и на двије по 300 круна. У квинквенале рачунају се године од дана дефинитив-ног наименовања. Школске старјешине имају функционални додатак, који у једно- и дворазредним школама износи 100, а у тро- и четвороразредним школама из-

носи 150 круна. Тијем се дакле награ-ђују и они учитељи за вршење админи-стративних послова, који су сами у својој школи. Учители једноразредних школа у забитим мјестима са врло неповољ-ним и социјалним приликама добивају на име скупоће додатак од 100 круна. Но-велом уз учитељски пензионни закон из-једначени су учитељи народних основних школа у погледу одређивања пензије за њих и за њихове удове и сирочад са-свијем са осталим земаљским чиновницима. У пензију се рачуна вријеме службовања од првог намјештења у служби, те по томе дакле и године проведене у свој-ству намјесног учитеља.

Према овоме је учитељство у Босни и Херцеговини у својим службеним прили-кама и платама у свему изједначено с учитељима државних основних школа у Мађарској.

Важни проналасци. Италијанац Ђузе-пе Пино учинио је, да тајне не буде ви-ше ни на самом дну морском, које је он освијетлио тако, да се и по дну мора може јасно видети. Пино је млад човјек од 38 година. У својој 17. години већ је имао ситних проналазака на пољу електрике; њих прода у Милану и за те новце спре-ми по својој замисли, нарочиту лопту с којом се мислио спустити на дно мо-ра. С том лоптом и с осталим прибором оде на осамљену обалу близу Беневе, да проба срећу у тамошњој морској ти-шини. Кад је лопту уредио како треба, и све спремио за сјутрашњи покушај, наиђу селаци и рибари који се запре-насте од невиђенога чуда и све потопе. Када Пино сјутра-дан опази шта је било, умало не свиште од туге, али ипак не клону. Ступи као радник у једну фабри-ку, чији шеф убрзо примјети да Пино нешто смишља и црта, а када проучи ствари понуди му се за друга, створи чи-таво удружење за примјену Пинових за-мисли. Сваку замисао пробаше Пино од-мах на дјелу, тако да се је преко сто пута спуштао на морско дно прије но што је свијет о њему ишта сазнао. Ра-дећи тако, он је начинио справу за освјетлење мора и морскога дна, којом се и најмања ствар ту сасвим јасно и на знатној даљини може лако видјети. Помоћу те справе Пино је, како се вели, пренио сунце на дно мора. Осим тога је конструисао и справу за издизање нај-већих терета, који на тај начин сами лете са дна на површину мора. Напо-шљетку је засебан његов проналазак и рукавица, која по мору врши дужност човјечије руке.

Свој проналазак понудио је Пино шпан-ској влади, за чији рачун сад тражи по дну морском пропале бродове из њене давне ратне прошлости. Ако овдје успи-је, говори се, да ће му се повјерити и ди-зање потонулих бродова из руско-јапан-ског рата.

Мала српска читанка (латиницом) за III. разред српских основних школа. Ци-јена у тврдом повезу 50 потура. Мостар, 1908. Издање издавачке књижарнице Па-хера и Кисића.

Г. г. учитељи П. Чонић и С. М. Косић, осјећајући потребу овакве једне књижи-це, средили су читанку за III. разред српских школа у Босни и Херцеговини, за који и јест најпотребнија, јер се ту и удара прави темељ читању латиницом. Књига ће својој цијели добро одгово-рити:

1.) јер се њоме постизава и логично и естетично читање;

2.) јер је избор градива добар, пошто надопуњује и читанку, а и природне на-уке. (Blago opome ko je učio; Vinograd ogradi, pa ga onda sadi; Duvan je otrovan; U zemlji je zlato; Gdje je ljekar besposlen; Otkud pužu kućica; Otrova riba);

3.) јер је градиво распоређено према годишњем добу, и ако књига није на одсјеке подијељена, те је тиме и дјеци олакшано; и

4.) књига ће бити дјечи занимљива, јер су сви чланци написани у облику приче, кратко и према дјечијем схватању.

Нова књига о српској историји. Жи-војин Дачић, секретар у биоградском универзитету, издао је овај књижевни оглас:

Г. д-р Станоје Станојевић, професор историје српскога народа у биоградском универзитету, послје дугогодишњег ра-да, довршио је дјело „Историја Српскога Народа“.

У овој ће књизи бити цијелокупна исто-рија нашега народа, од доласка на Бал-канско Полуострво до досе до наших дана, управо до почетка 1908. год.

Ово ће бити прва књига о прошлости нашега народа, која је написана на чисто научној основи, са широким погледима на догађаје.

Ова је историја рађена по изворима и најновијој литератури: при изради су употребљени најновији резултати исто-ријских истраживања, али без навода и тешкога научнога апарата.

У књизи ће бити ови одјељци: I. Бал-канско Полуострво прије доласка Сло-вена; II. Продирање Словена на Балкан-

ско Полуострво; III. Колонизација Сло-вена на Балканско Полуострво; IV. Прве српске државе; V. Зета као политички центар српскога народа; VI. Борба Зете и Рашке о превласт; VII. Снажење срп-ских држава; VIII. Превласт српскога народа на Балкану; IX. Борба српскога народа с Турцима; X. Срби под Турци-ма; XI. Борба против Турака у српским земаљама; XII. Културни и политички пре-порођај српскога народа; XIII. Културно јединство српскога народа.

Из нарочитих оправданих узрока ова се књига неће пуштати у књижарски промет, нити ће се ван претплате икоме продавати, јер ће се штампати само оно-лико примјерака, колико се буде прет-платника јавило у одређеноме року.

Књига ће изнијети на 25 штампаних табака велике осмине, одличне техничке израде, на нарочитој хартији, која је ра-ђена искључиво за ову књигу у једној од првих чешких фабрика хартије. Штам-паће се новим, за ову књигу нарочито порученим словима.

Цијена је књизи 4 круне.

Претплату ваља послати што прије, а најдаље до 5. фебруара, на адресу: проф. Живојину О. Дачићу, секретару универ-зитета, — Биоград. Књига ће се одмах послје тога почети да штампа и биће готова за 8 недјеља.

По нарочитоме споразуму са писцем, књига се неће давати никоме бесплатно. Зато сваки, који не мисли остати без ове, и тако потребне и тако корисне књиге, ваља што прије да се пријави за књигу и да пошаље претплату.

Поједини одјељци ове историје биће објављени у „Српском Књижевном Глас-нику“, „Делу“, „Бранковоме Колу“, „Но-вој Искри“, „Босанској Били“, „Народу“ (мостарској), „Отаџбини“ (бана-лучкој), „Србобрану“, „Политици“ и другим срп-ским листовима.

Књига ће се разаслати повјереницима и претплатницима о нашем трошку.

Ми се заиста радујемо, што ћемо до-бити нову књигу о српској историји; али нам је неразумљиво, зашто да се ова „прва књига о прошлости српског на-рода“ штампа само у онолико примјерака, колико се јави претплатника до 5. фе-бруара 1908. године?

Књижевни оглас. Господу скупљаче и претплатнике извјештавам, да ушљед великог званичног посла, којим је запре-мљена била Државна Штампарија, моје pjesме „БРЪАНКЕ“ — и поред моје нај-боље воље и готовости — до данас ни-јесу могле бити печатане, али да ће то кроз врло кратко вријеме бити учињено и тада ће се књига свакоме разаслати. Цетиње, 9. јануара 1908.

Мићун М. Павићевић
судија

ДОМАЋЕ ВИЈЕСТИ

Богојављење. На Богојављење извр-шено је овдје по обичају свечано водо-освећење код чесме у дворској улици. Послије архијерејске литургије у кате-дралној цркви кренула се литија из ма-настира до чесме, гдје је Високопрео-свештени господин Митрополит Митро-фан осветио воду у присуству државних великодостојника, царско-руског мини-стра Г. Максимова, и мноштва побожног народа. Вријеме је било прелијепо, без снјега и велике студени, као што нам траје непрестано од почетка зиме.

Из Народне Скупштине. У сједница-ма од ове недјеље Народна Скупштина продужила је претрес предлога држав-ног буџета у појединостима. Данас су претресани расходи Министарства Војног, а иза тога остаје још Министарство Про-свјете и Црквених Послова, па да се претрес државних расхода заврши.

Земљотрес. Прошле ноћи осјетио се овдје земљотрес двапут. Први је био у 2 сата и 35 минута и трајао је 2 секун-да, а други у 5 сати и 25 минута и трајао је 4 секунда. Оба су била доста јака, али су прошли без штете.

— Пишу нам из Скадра:

Божичне празнике, које овдје прово-димо вазда по лијепом српском обичају, прославили смо овога пута веселије по прошлијех година. Овлашћени царско-ру-ски вишеконсул г. Лобачев приредио је нашој дјечи на други дан Божића у вече богату јелку (божићне дрво) са лијепим даровима за више од 100 српско-право-славних ученика и ученица, а на ту је свечаност позвао и све дјечије родитеље. За дјецу је била спремљена и обилата вечера, а остали гости били су угошћени чајем и разним слаткишима.

Лијепо је било видјети дјецу, како су весело показивала својим родитељима играчке и дарове који су им раздати, а и родитељи су били усхићени од радо-сти, што су се те вечери у великом броју ујединили у консулском великом сало-ну, док их је прије само уједињавала школа и црква.

Послије раздавања дарова почело је дјечије пјевање и играње разних кола, у које су се ухватили и дјеца г. Лобачева, играјући заједно са најсиромашнијом на-шом дјецом. Свечаност се завршила у 11 сати ноћи малим ватрометом, који је дјецу особито веселио.

Ова свечаност учинила је међу нама велики утисак и изазвала је општу бла-годарност свих присутнијех г. Лобачеву и његовој поштованој породици натоли-ком заузимању око наше дјеце, коју по толико пута годишње дарива разним поклонима и новцем, чини им излете и угошћава заједно са њиховим родите-љима у свом дому.

Скадранин.

ТЕЛЕГРАМИ

Софија, 6. јануара. Министарски Савјет одлучио је, да Књазу под-несе своју оставку.

Париз, 6. јануара. Пишон изви-јестио је Министарски Савјет о свом путовању у Шпанију. Између Фран-цуске и Шпаније постигнут је пот-пун споразум односно држања пре-ма најновијим догађајима у Мароку.

Рим, 6. јануара. Арбанас Ста-мола, који је био затворен у Бари због кријумчарења оружја, пуштен је на слободу.

Цариград, 6. јануара. Колера све се више шири у светим мјестима у Хеџасу; страхује се, да ће се по-вратком хаџија раширити и у Е-вропи.

Рим, 7. јануара. Титони је при-мио депешу од управитеља коло-није Бенадир, у којој се јавља, да се је стање осјетно поправило и да су Абисинци узмакли. Поруч-ник Ђибели пошао је из Барбере са дијелом својих Аскариса у по-моћ Лугу и приспио је тамо без икаквог сукоба. У Лугу је по ње-говом извјештају све мирно и не пријети му никаква опасност.

Рим, 8. јануара. Процес против Назија поново је отпочео.

Софија, 9. јануара. Министри би-ли су позвати синоћ на објед код Књаза, а по обједу поднио је ми-нистар предсједник оставку цијелог министарства.

Петроград, 10. јануара. У Думи се поговара, да влада захтијева, да се прими њен предлог о одређи-вању једне милијарде рубаља, за грађење флоте. Граф Уваров, вођа октобриста, изјавио је, да је влада извјестила вође странака, да ће Думу распустити, ако се овај пред-лог не усвоји. Уваров је ријешио да гласа против предлога, а мисли да ће и сва његова странка бити противна. Кадет Николовић изја-вио се такође у истом смислу. И Пуришкевић од крајње деснице противан је предлогу. Истога је мишљења и већина листова.

Петроград, 11. јануара. Помоћ-ник министра унутрашњих дјела, Гурко, лишен је службе на осно-ву рјешења касационог одјељења сената.

Биоград, 11. јануара. Званично се опровргава вијест из Рима, да је Краљевић Александар предао Краљу Виктору Емануелу својеруч-но писмо Краља Петра.

Рим, 12. јануара. Посланик та-лијански у Адис Абеби јавља, да је и капетан Молинари убијен у истом боју, у којем је погинуо и капетан Бонђовани.

Биоград, 12. јануара. Скупшти-на се састала али није могла др-жати ни данас ни јучер сједницу, јер није био дошао довољан број посланика.

Штампа К. Ц. Државне Штампарије